

УДК 378:811

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-8-38>**Алла МАРТИНЮК,***orcid.org/0000-0002-5979-3936**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцького національного технічного університету
(Луцьк, Україна) alla-mart@ukr.net***Алла ГУБІНА,***orcid.org/0000-0002-8966-9581**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету
(Луцьк, Україна) hubinaalla@ukr.net*

РОЗВИТОК SOFT SKILLS НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про м'які навички, які мають вагоме значення для забезпечення вдалого працевлаштування випускників технічних закладів вищої освіти, оскільки сучасний фахівець є цінним не лише своїми знаннями (*hard skills*), а й наявністю *soft skills*.

Виокремлено *hard skills* та *soft skills* майбутніх фахівців, які необхідні для конкурентоспроможності випускника на сучасному ринку праці та його успішності на майбутньому робочому місці. У цьому контексті серед найбільш важливих *soft skills* позиціонують такі, як: гнучкість; комунікативні навички; вихід із критичних ситуацій; креативність; відносини між членами колективу; злагоджена командна робота. Наголошено на проблемі розвитку *soft skills* у студентів у процесі вивчення іноземних мов. Обґрунтовано способи розвитку м'яких навичок на заняттях з іноземної мови в закладах вищої освіти технічного спрямування.

Вказано на заявлені цілі освітніх програм із дисциплін щодо набуття здобувачами вищої освіти м'яких навичок, наголошено на загальних компетентностях, розвиток яких частково перетинається з розвитком *soft skills*. У переліку загальних компетентностей освітніх програм спеціальностей технічного напрямку підготовки визначено ті, які найбільш тісно пов'язані з розвитком м'яких навичок на заняттях з іноземної мови (здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вчитися і опановувати сучасні знання; застосовувати знання у практичних ситуаціях; спілкуватися іноземною мовою; навички міжособистісної взаємодії; уміння виявляти, порушувати та вирішувати проблеми; працювати в команді)

Окреслено основні форми та методи роботи, які лежать в основі розвитку м'яких навичок. Дано рекомендації стосовно способів розвитку *soft skills* на заняттях іноземної мови через індивідуальні, парні та групові форми роботи. Вказано на належну змістову наповненість чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Детально розглянуто метод проєктів (командна презентація), інтерактивні методи («Мікрофон», «Акваріум», «Ажурна пилка»), дебати, які допоможуть розвитку міжособистісних і особистісних навичок під час занять з іноземних мов.

Ключові слова: *soft skills*, іноземна мова, студенти, технічний заклад вищої освіти.

Алла MARTYNIUK,*orcid.org/0000-0002-5979-3936**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Foreign and Ukrainian Philology Department
Lutsk National Technical University
(Lutsk, Ukraine) alla-mart@ukr.net***Алла HUBINA,***orcid.org/0000-0002-8966-9581**Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor at the Foreign and Ukrainian Philology Department
Lutsk National Technical University
(Lutsk, Ukraine) hubinaalla@ukr.net*

DEVELOPING SOFT SKILLS AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES IN STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES

The article deals with soft skills, which are important for the successful employment of students of technical universities. Modern specialists are valuable both for their knowledge (hard skills), and for having soft skills.

The hard skills and soft skills of future specialists, which are necessary for the competitiveness of the graduates in the modern labor market and their success in the future workplace, are singled out. In this context, among the most important soft skills are positioned: flexibility; effective communication skills; problem solving; creativity; interpersonal skills; teamwork. The problem of developing soft skills in students in the process of learning foreign languages is emphasized. Ways of developing soft skills at foreign language classes in technical universities are substantiated.

The stated goals of educational programs in the disciplines for the acquisition of soft skills by higher education students are pointed out, and the general competencies, the development of which partially overlaps with the development of soft skills, are emphasized. The list of general competencies of educational programs in technical areas of training identifies those that are most closely related to the development of soft skills in foreign language classes (ability to abstract thinking, analysis and synthesis, learn and master modern knowledge; apply knowledge in practice, communicate in a foreign language, interpersonal skills, problem solving, team working).

The basic forms and methods of work that underlie the development of soft skills are outlined. Recommendations are given on how to develop soft skills in foreign language classes through individual, pair and group forms of work. The proper content of four types of speech activity is indicated. The method of projects (team presentation), interactive methods ("Microphone", "Aquarium", "Openwork saw"), debates that will help the development of interpersonal and personal skills during foreign language classes are considered in detail.

Key words: soft skills, foreign language, technical institution of higher education, students.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів, інтернаціоналізації освітнього середовища та тотальних інформаційних технологій стає очевидним, що необхідно розвивати нові тенденції в освіті, створювати інноваційні технології та стратегії для молодого покоління, які б відповідали сучасному суспільному устрою. Ведемо мову про антропоцентричну модель, яка передбачає, звичайно, побудову нової освітньої парадигми.

Для сучасного компетентного фахівця ключове значення має наявність так званих "hard skills" та "soft skills". Hard skills (з англ. – «жорсткі навички») – професійні навички, яких можна навчити і які можна визначити. Це ті навички, які набуваються студентами на лекціях, практичних заняттях, семінарах, курсах тощо. Для навчання hard skills необхідно засвоїти знання, вивчити певні алгоритми й інструкції, а якість засвоєного перевіряється на іспиті чи заліку. Soft skills (з англ. – «м'які навички») – універсальні компетенції, яких набагато важче навчити. Це особисті якості, які залежать від характеру людини, її родинного виховання, природних задатків, уміння комунікувати, налагоджувати стосунки, виходити зі складних ситуацій та з відповідальністю ставитися до поставлених завдань.

Аналіз досліджень. Аналітичний огляд наукових праць (О. Абашкіна, Н. Длугунович, І. Гевлич, К. Коваль, Г. Корнюш, А. Abbas, J. James Heckman, I. Mosquera та інші) із проблеми розвитку soft skills у студентів ЗВО, зокрема у процесі вивчення іноземних мов, доводить, що, незважаючи на те, що м'які навички мають вагоме

значення для забезпечення вдалого працевлаштування IT-фахівців, інженерів, економістів, ключем до побудови професійної кар'єри загалом, вони все ще не вважаються нагально необхідними в системі вищої освіти (Абашкіна, 2008; Длугунович, 2014; Коваль, 2015; Корнюш, 2015; Abbas, 2013; Heckman, Kautz, 2012).

Цінні ідеї стосовно способів формування м'яких навичок можна почерпнути в англійських науково-популярних статтях: в особистих блогах закордонних освітян або на сайтах освітніх представництв (Andrill, 2020; Brodess, 2020; 10000 videos Soft Skills). Це доводить актуальність та недослідженість цього методичного аспекту, важливість у самоосвіті й освіті протягом усього життя (lifelong learning).

У статті подано опис кількох способів, які допоможуть розвитку особистісних і міжособистісних навичок під час занять з іноземних мов. Крім того, звертаємо увагу на форми організації навчальної діяльності, а також на методи, що зможуть забезпечити студентів основними навичками на основі реальних життєвих ситуацій і навчального досвіду. Підкреслено, що комунікація, як усна, так і письмова, є важливою складовою частиною формування soft skills, але не єдиною. М'які навички також покращуються під час читання та письмових вправ, тому важливою умовою є органічна інтеграція різних видів мовленнєвої діяльності. Очевидно, що під час підготовки до заняття викладачі мають розуміти, яким чином формуються soft skills, виокремити, які м'які навички вони хотіли б сформувані у студентів, і підібрати відповідні методи та прийоми навчання

з метою моделювання ситуації, за яких soft skills можуть бути сформовані максимально природно.

Мета статті – виокремлення hard skills та soft skills майбутніх фахівців, які прищеплюються на заняттях з іноземної мови, обґрунтування способів їх розвитку у ЗВО технічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, на всіх заняттях у ЗВО викладачеві варто звертати чималу увагу на розвиток soft skills, оскільки саме вони є передумовою успішного працевлаштування. Сьогодні під час публічного обговорення освітніх програм роботодавці неодноразово наголошують, що вміння працювати в команді та налагоджувати стосунки є першочерговим критерієм висококваліфікованого фахівця. У блззі пані Лори Брюер (Brewer, 2014), спеціаліста з розвитку навичок для зайнятості молоді в Міжнародній організації праці, виокремлюються компетенції та навички, необхідні для того, щоб бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці. Ідеться про шість найголовніших soft skills: гнучкість; комунікативні навички; вихід із критичних ситуацій; креативність; відносини між членами колективу; злагоджену командну роботу. Пані Л. Брюер також дає поради молоді про те, як вдало висвітлити свої вміння та навички в резюме без досвіду роботи. Акцент робиться в такому разі саме на навичках. Таке резюме називається функціональним (Brewer, 2014).

Як же організувати процес навчання, щоб оптимально розвивати необхідні навички? Ми, як викладачі іноземної мови в технічному виші, повинні розвивати soft skills у студентів інженерних та економічних спеціальностей. В описі кожної освітньої програми є перелік загальних, спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання.

На нашу думку, саме м'які навички зашифровані в загальних компетентностях. Візьмемо як приклад ОП «Комп'ютерна інженерія», де в переліку компетентностей вказано таке: здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу; вчитися і опановувати сучасні знання; застосовувати знання у практичних ситуаціях; спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; спілкуватися іноземною мовою; навички міжособистісної взаємодії; вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; працювати в команді тощо. Іноземна мова – одна з таких дисциплін, яка забезпечує в основному ці компетентності. Поряд із навчанням нового лексичного, граматичного матеріалу, розвитком навичок читання та письма ми розвиваємо комунікативні навички, лідерські вміння, творче мислення, екологію

мови, вміння вербально та невербально висловити свої емоції, керувати часом та правильно організувати роботу тощо.

Розглянемо основні форми та методи роботи, які лежать в основі розвитку м'яких навичок.

Ми погоджуємося з Г. Корнюш у тому, що форми роботи на заняттях, які мають на меті озброїти студентів названими вище м'якими навичками, повинні включати роботу в парах, малих і великих групах, студенти-учасники яких мусять кооперуватися один з одним, а будь-яка індивідуальна робота водночас має передбачати інтерактивний компонент (Корнюш, 2015).

Проте, як зазначає Дж. Гармер (J. Harmer), необхідно зважено підійти до формування пар і груп студентів, які спільно працюють над завданням, оскільки зазвичай студенти хочуть працювати з тими, хто й у повсякденному житті належить до їхньої зони комфорту (Harmer, 2002). Постійне перегрупування студентів дозволить кожному з них налагоджувати стосунки щораз з іншими, контактувати і намагатися дійти спільних висновків зі студентами з різними характеристиками, думками, манерою поведінки, соціокультурним досвідом. Парна і групова робота не лише сприяє розвитку комунікативних навичок, але й стимулює емоційний інтелект. Студенти стають більш компетентними, починають краще розуміти емоції інших людей, правильно їх трактувати та реагувати на них. Індивідуальні форми роботи на занятті з іноземної мови також важливі для формування м'яких навичок, оскільки індивідуальна робота розвиває особистісні навички (відповідальність, організованість, творчий підхід тощо). Отже, гармонійний розвиток особистісних і міжособистісних навичок можливий завдяки збалансованому включенню в контекст занять різних видів роботи, індивідуальної, парної, групової (Harmer, 2002).

Зрозуміло, що не тільки організаційні форми роботи на заняттях з іноземної мови мають значення, але й змістове наповнення занять, що відповідає робочій навчальній програмі дисципліни, відіграє ключову роль також. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і завдання, що їм пропонуються, мають націлюватись не лише на розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння та письмо), але й на формування відповідних soft skills.

На нашу думку, одним із найефективніших методичних інструментів у цьому контексті є метод проектів. З метою реалізації комплексного практичного індивідуального завдання на кафе-

дрі іноземної й української філології Луцького національного технічного університету студенти 1–2 курсів усіх спеціальностей на початку семестру отримують перелік проблемних питань, що являють собою комунікативні теми із програмного матеріалу. Викладач ділить студентів на мікрогрупи по 3–4 людини в кожній, призначає лідера та повідомляє вимоги до проєкту, який представляється у вигляді презентації в PowerPoint, лімітований в часі й оцінюється за чітко окресленими критеріями. Студенти працюють самостійно над визначенням предмета й обговорюють можливі шляхи вирішення поставленої проблеми, шукають необхідний матеріал, аналізують інформацію. Для отримання максимального бала за цей вид діяльності студенти кожної мікрогрупи повинні розкрити свою тему за допомогою належного лексичного наповнення та граматичної грамотності. Крім того, звертається увага на структуру презентації, її представлення, правильну вимову та темп мовлення. Важливо, щоб студенти мали хорошу інтеракцію один з одним, передавали один одному слово, взаємодіяли за допомогою зорового контакту. Їхній виступ має бути зрозумілим, логічним та лімітованим у часі. Як бачимо, метод проєктів зможе забезпечити розвиток м'яких навичок, які були перелічені вище.

Безперечно, безпосередня комунікативна взаємодія – це ключ до вироблення м'яких навичок. Саме тому викладачі іноземних мов мають застосовувати на заняттях елементи дискусії, дебатів та різні інтерактивні методи, як-от «Мікрофон», «Акваріум», «Ажурна пилка» тощо, які, будучи комунікативно-проблемними за своєю природою, прищеплюють уміння співпрацювати, правильно висловлюватися, розумно слухати, доводити свою думку, працювати в команді. Так, метод «Мікрофон» надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідати на запитання або висловлювати свою думку. Відповіді ж не коментуються і не оцінюються. Важливо, що коли одні висловлюються, інші не можуть перебивати. «Акваріум» – метод, який ефективний для розвитку вмінь дискутування в малих групах по 4–6 учасників. Метод «Ажурна пилка» також спрямований на командну роботу для опрацювання значної кількості інформації за короткий проміжок часу. Позитивним ефектом методу є заохочення учасників до взаємодопомоги та конструктиву в роботі.

Рольове моделювання полягає у вмінні взаємодіяти в парах чи групах за заданим сценарієм, де студенти діють згідно зі своїми ролями, а стимуляційна гра знайомить студентів із максимально

наближеними до життя умовами перебігу певних економічних, культурних, соціальних чи політичних процесів, процедур, явищ, які так чи інакше дають їм знання. Погоджуємося, що м'які навички, а також цифрова і медіаграмотність студентів значно покращаться, якщо запропонувати їм виступити з доповіддю чи презентацією, що спонукатиме студентів до пошуку інформації та критичного опису й аналізу багатьох літературних джерел (Корнюш, 2015).

Окремо зупинимося на ще одному ефективному методі, який розвиває soft skills на заняттях з іноземної мови, – дебатах. Це структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Основні його завдання такі: навчитися аналізувати думки опонентів, уміти спілкуватися на актуальні теми, виховувати повагу до протилежних думок, розвивати усне діалогічне та монологічне мовлення студентів, сприяти становленню покоління сучасних і освічених громадян. Учасники дебатів вчаться обстоювати свою думку, аргументувати її, робити логічні та змістовні висновки, шукати необхідну інформацію та працювати в команді. Такий вид навчальної діяльності не лише дозволить студентам вдосконалити рівень володіння іноземною мовою, а й має розважальний характер.

Дебати будуть успішнішими, якщо їх організувати у три етапи: підготовчий, практичний та заключний. Мета першого етапу – розширити лексичний запас, озброїтися мовними кліше, навчитися складати доповіді. Також тут визначаються тема і мета дебатів, студенти переглядають літературу в пошуку необхідної інформації.

Другий – власне гра, яка має чітку структуру й обмеження в часі. Спеціально призначена людина стежить за регламентом. Студенти діляться на три команди, по три – чотири людини кожна. Перша команда доводить якусь думку / тезу, друга ж спростовує і наводить контраргументи / антитезу, третя – судді, які аналізують аргументи команд і виносять рішення, яка з команд перемогла. Гра має три – чотири раунди, у кожному з яких виступають по одному учаснику з кожної команди. Перший учасник виголошує вступне слово стосовно проблеми та представляє понятійний апарат. Другий – власне аргументує, доводить суть тези / антитези. Третій наперед передбачає, що могла б сказати команда-суперник, і наводить аргументи проти. Четвертий – підбиває підсумки розмови своєї команди. Після кожного раунду проводиться перехресне опитування учасниками команд для уточнення думки

опонентів або виявлення недоліків. Команди мають право на 5-хвилинний тайм-аут для переговорів один з одним, який можна використати відразу цілком або частинами (Імжарова, 2008).

Третій етап дебатів – це обговорення гри з учасниками та глядачами.

Однак, на нашу думку, не лише такі вправи на розвиток усного мовлення формують якнайкраще м'які навички. А. Аббас (Abbas, 2013: 368–369) доводить, що інтеграція автентичних літературних і музичних творів оптимально стимулює навички, розвиває емотивність учасників навчального процесу, їхнє творче і критичне мислення. Поряд із говорінням, слуханням та читанням хороший результат дає й письмова діяльність. Наприклад, через написання есе або дописів у блогах студенти вчать формулювати та презентувати думку,

обстоюють та доводять свою позицію. Теми, які виносяться для есе, повинні відповідати актуальним соціальним і моральним проблемам.

Висновки. Отже, у процесі наукового пошуку доведено необхідність формування soft skills (м'які навички) поряд із hard skills у студентів ЗВО технічного спрямування. Дано рекомендації стосовно способів їх розвитку на заняттях іноземної мови через індивідуальні, парні та групові форми роботи. Вказано на належну змістову наповненість чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Перспективою подальшого наукового пошуку є проведення опитувань студентів та викладачів щодо ролі та місця м'яких навичок у формуванні іншомовної компетентності у вітчизняних вищих навчальних закладах різного типу, представлення компаративної характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере. *Справочник по управлению персоналом* : научный журнал. 2008. № 9. С. 124–126.
2. Длугунович Н. Soft skills як необхідна складова підготовки IT-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6 (219). С. 239–242.
3. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія. *Освіта.UA*. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/>.
4. Коваль К. Розвиток “soft skills” у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827>.
5. Корнюш Г. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. № 36. С. 99–110. URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/15689.
6. Abbas A. Integrating the English language teaching and learning process with soft skills. *International Conference on Education and Language (ICEL)*. Indonesia : Bandar Lampung University, 2013. P. 356–371.
7. Andriill L. Hard and soft skills to place your bets on in 2021. December 17, 2020. URL: <https://www.siliconrepublic.com/careers/skills-for-2021-hard-soft-zety>.
8. Brewer L. The top 6 skills today's employers want. *Work in progress*. URL: <http://iloblog.org/2014/04/11/the-top-6-skills-todays-employers-want/>.
9. Brodess J. The Most In-Demand Soft Skills in 2021 and Post-COVID. December 14, 2020. URL: <https://tracom.com/blog/the-most-in-demand-soft-skills-in-2021-and-post-covid>.
10. Harmer J. *The practice of English language teaching*. Harlow, Essex : Longman, 2002. 185 p.
11. Heckman James J., Kautz Tim D. Hard Evidence on Soft Skills. *Working Paper 18121 ; National Bureau of Economic Research*. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>.
12. 10 000 videos Soft Skills. URL: <https://10000-videos-soft-skills.soft112.com/>.

REFERENCES

1. Abashkina O. Soft skills: kliuch k kariere. *Spravochnik po upravleniiu personalom*: nauchnyi zhurnal. [Soft skills: the key to career] *Human Resources Handbook: scientific journal*. 2008. № 9. P. 124–126 [in Russian].
2. Dluhunovych N. Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky IT-fakhivtsivp [Soft skills as a necessary component of training IT professionals] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2014. № 6 (219). S. 239–242. [in Ukrainian].
3. Imzharova Z. Debaty yak pedahohichna tekhnolohiia. [Debate as a pedagogical technology] *Osvita.UA*. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/> [in Ukrainian].
4. Koval K. Rozvytok “soft skills” u studentiv – ody iz vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia. [Developing students’ “soft skills” is one of the important factors of employment.] *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. 2015. № 2. S. 162–167 [in Ukrainian].
5. Korniyush H. Formuvannia miakykh navychok u studentiv zakladiv vyshchoi osvity v konteksti navchannia inozemnykh mov. [Developing students’ soft skills in the context of teaching foreign languages at higher education institutions] *Vykkladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky*. 2020. № 36. С. 99–110. URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/15689 [in Ukrainian].
6. Abbas A. Integrating the English language teaching and learning process with soft skills. *International Conference on Education and Language (ICEL)*. Indonesia : Bandar Lampung University, 2013. P. 356–371 [in English].
7. Andriill L. Hard and soft skills to place your bets on in 2021. December 17, 2020. URL: <https://www.siliconrepublic.com/careers/skills-for-2021-hard-soft-zety> [in English].

8. Brewer L. The top 6 skills today's employers want. Work in progress. URL: <http://iloblog.org/2014/04/11/the-top-6-skills-todays-employers-want/> [in English].
9. Brodess J. The Most In-Demand Soft Skills in 2021 and Post-COVID. December 14, 2020. URL: <https://tracom.com/blog/the-most-in-demand-soft-skills-in-2021-and-post-covid> [in English].
10. Harmer J. The practice of English language teaching. Harlow, Essex: Longman, 2002. 185 p. [in English].
11. Heckman James J., Kautz Tim D. Hard Evidence on Soft Skills. Working Paper 18121 ; National Bureau of Economic Research. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>. [in English].
12. 10 000 videos Soft Skills. URL: <https://10000-videos-soft-skills.soft112.com>.